

Unified, generally accepted theory of multicultural education has not been developed yet, but most researchers refer to the important role of cultural diversity of an educational environment for personal and social development of future teachers, expanding the range of their educational opportunities. The prospects for further research are the development of specific methods of future teachers' training and the formation of their multicultural competence.

Key words: *multicultural competence, future teachers, cross-cultural interaction, globalization of higher education, multicultural environment, cultural training, cultural intelligence, multicultural education.*

УДК 378.147:811.111

Марія Дука

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ТИПОЛОГІЯ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ КОМУНІКАЦІЇ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ АНГЛОМОВНОГО ЧИТАННЯ

Статтю присвячено науково-методичним основам формування лінгвосоціокультурної компетентності у процесі англомовного читання. Проаналізовано підходи до визначення поняття «невербальні засоби комунікації». Визначено основні критерії класифікації неverbальних засобів комунікації та подано типології неverbальних засобів комунікації відповідно до фізичної природи їх продукування й відповідно до їх значення. Запропоновано методичну типологію неverbальних засобів комунікації для формування в майбутніх філологів лінгвосоціокультурної компетентності у процесі англомовного читання, яка враховує основні труднощі формування лінгвосоціокультурної компетентності, пов'язані з розумінням неverbальних засобів комунікації.

Ключові слова: *лінгвосоціокультурна компетентність, критерій, неverbальні засоби комунікації, типологія неverbальних засобів комунікації, труднощі формування компетентності.*

Постановка проблеми. Антропоцентрична парадигма сьогодення зумовлює необхідність фокусування кожної науки на проблемах як конкретної людини, так і індивіда в певному соціумі, культурі. Отже, питання культури, а також формування міжкультурної комунікативної компетентності як здатності індивіда до здійснення ефективного «діалогу культур», мають розглядатися в межах навчального процесу як завдання всієї системи освіти. Таким чином, нагальною є проблема формування у студентів лінгвосоціокультурної компетентності (ЛСК), одним із завдань якої є навчання студентів старших курсів вищих мовних навчальних заходів розуміння неverbальних засобів комунікації (НЗК) у процесі здійснення різних видів мовленнєвої діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. З метою уточнення поняття «невербальні засоби комунікації» звернемося до його визначень у працях українських та зарубіжних психологів, лінгвістів, паралінгвістів Є. М. Верещагіна [1], І. Н. Горелова [2], Н. П. Киселюк [3],

В. Г. Костомарова [1], М. Коццоліно [6], Г. Ю. Крейдліна [7], Дж. Наварро [9], О. С. Плахотнікова [10], І. І. Сєрякової [12], Л. В. Солощук [13; 14], J. A. Hall [17], D. Matsumoto [18], F. Payatos [19] та ін. Зазначимо, однак, що проблема здійснення універсальної типології НЗК у процесі формування ЛСК під час англомовного читання залишається до кінця не вирішеною.

Виклад основного матеріалу. Термін «невербальні засоби комунікації» вживається в науковій літературі синонімічно з поняттями «невербальні / парамовні / немовні / екстралінгвістичні засоби / характеристики / явища», «невербальна поведінка», «paralanguage features», «paralanguage communication», «non-verbal signals» тощо [2; 5; 6; 7; 9; 12; 13; 14; 16]. Така множинність термінів, що стосується майже всіх ключових понять невербальної комунікації, спричиняє існування великої кількості їх інтерпретацій і класифікацій.

Г. В. Колшанський [5, 9–10] визначає всі значущі прояви немовної активності особистості як паралінгвістичні засоби комунікації. З іншого боку, у праці Г. Ю. Крейдліна [7, 26–27] паралінгвістичні засоби є лише складовою частиною невербальної поведінки, яка включає звукові коди. У праці Л. В. Солощук [13, 14–15] використано термін «невербальні компоненти комунікації» на позначення засобів немовного характеру, які створює людина в результаті власної жестово-рухової та/або голосової діяльності під час комунікації та використовує поряд із вербальними засобами через набуття ними комунікативного значущого характеру у процесі спілкування. Авторка виділяє кінесичні (жести, міміка тощо), проксемічні (зміни особистого простору) і просодичні (голосові) комунікативні компоненти. Також вона пропонує розрізняти надвербальні компоненти комунікації, до яких відносять ситуативні компоненти статичного характеру, що мають можливість впливати на комунікативний процес і регулювати його. До надвербальних компонентів Л. В. Солощук [13, 33] відносить одяг, зачіску, коштовності, автомобілі тощо.

Дж. Наварро [9, 21] розуміє під НЗК такі немовленнєві компоненти, як вираз обличчя, жести, торкання, рухи тіла, пози, тон, тембр, голосність голосу (але не значення слів) та декоративні деталі (одяг, прикраси, зачіска, татування).

Аналіз підходів до інтерпретації поняття «невербальні засоби комунікації» показав, що їх неузгодженість спричинена самою специфікою НЗК – різною природою їх продукування та смисловим навантаженням, яке вони можуть нести. Отже, виникає нагальна потреба в уточненні цього поняття відповідно до завдань нашої роботи.

Виходячи з цілей та завдань нашої статті, під «*невербальними засобами комунікації у творах художньої літератури*» розуміємо вербалізовану у творах художньої літератури сукупність комунікативно значущих немовленнєвих компонентів, які описують жестово-рухову діяльність

персонажів, їх голосову активність, просторові й часові особливості процесу комунікації, а також такі декоративні елементи, як одяг, аксесуари, стиль зачіски, макіяж та ольфакторні (нюхові) характеристики.

Існують різноманітні класифікації НЗК [2; 7; 12; 13; 17]. Як справедливо вважає Л. В. Солощук [13, 29–31], основним недоліком теперішнього стану всіх відомих класифікацій НЗК є вживання різних термінів на позначення того самого поняття і, навпаки, розуміння під одним терміном категоріально різних елементів невербальної системи, що, безумовно, ускладнює прогрес подальшого осмислення невербальної частини комунікації.

Тому вважаємо за необхідне провести аналіз найбільш поширених класифікацій НЗК із метою їх систематизації й конкретизації для набуття знань і формування навичок та вмінь розуміння НЗК як складника ЛСК у процесі читання.

Насамперед, розглянемо класифікації НЗК, в основу яких покладено специфіку фізичної природи їх продукування. Як свідчить огляд праць із проблем невербальної комунікації [7; 12; 13; 17], більшість науковців в основу класифікацій НЗК відповідно до фізичної природи їх продукування покладають систематизацію, здійснену Г. Ю. Крейдліним [7, 22]. Останній класифікує НЗК відповідно до наукових напрямів (дисциплін). Таким чином, він виокремлює 10 дисциплін, серед яких: 1) паралінгвістика – наука про звукові коди невербальної комунікації, до якої входять параметри звучання, голосові кваліфікатори та альтернативи; 2) кінесика – наука про жести, жестові рухи та жестові системи, яка включає також міміку, пози й ходу; 3) окулесика – наука про мову очей та візуальну поведінку людини; 4) аускультация – наука про слухове сприйняття звуків та аудіальну поведінку людини; 5) гаптика – наука про тактильну комунікацію та дотики; 6) гастика – наука про знакові та комунікативні функції їжі й напоїв, приймання їжі, про її культурні та комунікативні функції; 7) ольфакція – наука про мову запахів, смисли, які передаються за допомогою запахів; 8) проксемика – наука про комунікативний простір, його структури й функції; 9) хронеміка – наука про час у комунікації, його семіотичні та культурні функції; 10) системологія – наука про системи об'єктів, якими люди себе оточують, про функції та смисли, які ці об'єкти виражають у процесі комунікації.

Розглянута класифікація вважається найбільш повною, оскільки відбиває практично всі знакові елементи людської діяльності.

І. Н. Горєлов [2, 74–75] поділяє НЗК відповідно до природи їх продукування на три групи: 1) фонаційні (такі, що відображають специфіку голосового коду); 2) міміко-жестові та пантомімічні (такі, що актуалізують рухову активність); 3) змішані (фонаційні, міміко-жестові й пантомімічні разом).

За основу класифікації НЗК відповідно до фізичної природи їх продукування Л. В. Солощук [14, 3] бере такі головні характеристики НЗК, як рух, простір, час і базові системи їх відображення й сприйняття – зорову

та акустичну. Вона пропонує три класи невербальних комунікативних компонентів, а саме: 1) кінесичні комунікативні компоненти (разом із жестами та мімікою); 2) проксемічні комунікативні компоненти та 3) просодичні комунікативні компоненти.

Вищерозглянуті класифікації, що були розроблені на основі критерію «фізична природа продукування», дозволили створити власну типологію НЗК, які, на наш погляд, необхідно брати до уваги в процесі розуміння НЗК у процесі читання (табл. 1).

Таблиця 1

Типологія невербальних засобів комунікації відповідно до фізичної природи їх продукування

Природа продукування НЗК	Жестово-рухова діяльність (action)		Голосова діяльність (character speech)	Зовнішні характеристики (external appearance)
Групи НЗК	Кінесичні засоби комунікації	Проксемічні засоби комунікації	Просодичні (фонаційні) засоби комунікації	Знакові декоративні елементи та ольфакторні характеристики
Типи НЗК	Жести, міміка, міреми, пантоміміка (пози, рухи тіла, манери, особливості статури, ходи)	Зміни особистого простору, дистанції; інтенсивність змін простору; масштаб змін простору	Тембр голосу, темп, голосність, особливості вимови, паузація або ситуативне мовчання	Одяг, стиль зачіски, аксесуари, прикраси, косметика, татування, ольфакторні характеристики

Вважаємо, що наведена в табл. 1 типологія НЗК може використовуватися як основа для формування вмінь адекватного декодування НЗК у текстах будь-якої культури, жанру або часової епохи. Разом із тим, аналіз праць, присвячених основним проблемам НЗК у сучасних англомовних художніх творах [3; 12; 13], та власний досвід дозволили зробити висновок, що всі зазначені в табл. 1 НЗК є типовими для сучасної англійської літератури.

Наступною у статті запропонована класифікація НЗК відповідно до їх значення. Метою цієї класифікації є систематизація НЗК для розуміння їх денотативного (поверхневого) та імпліцитного (глибинного) значення в АХТ. Основними критеріями запропонованої класифікації є такі: 1) контекст, у якому знаходяться НЗК; 2) ступінь їх загальнокультурної значущості (табл. 2).

Отже, відповідно до контексту, у якому знаходяться НЗК в АХТ, були виокремлені *стандартні й ситуативні* НЗК.

Відповідно до ступеню загальнокультурної значущості ми розрізняємо *універсальні, національно-специфічні (етноспецифічні) та індивідуально визначені (авторські) НЗК*.

Таблиця 2

Типологія невербальних засобів комунікації відповідно до їх значущості

Контекст, у якому знаходяться НЗК		Ступінь загальнокультурної значущості НЗК		
стандартні комунікативні	ситуативні комунікативні	універсальні	національно-специфічні (етноспецифічні)	індивідуально визначені (авторські)

Стандартні НЗК актуалізують такий поведінковий тип, який є значущим у будь-якій ситуації. Отже, один і той самий НЗК може використовуватися в аналогічних контекстах без зміни його значення. Стандартні НЗК не змінюються залежно від жанру, сюжету твору тощо. Зазначимо, що на позначення НЗК цього виду науковці також застосовують інші терміни. Так, О. Ю. Клаутова [4, 259], наприклад, виділяє канонічні (інваріантні) НЗК, які в межах конкретної культури не підлягають змінам та лише мінімально залежать від контексту.

У праці І. Н. Горелова [2, 23] натрапляємо на поняття «універсальні НЗК». У нашій роботі термін «універсальні» використовується в іншому контексті, тому на позначення НЗК, значущих у будь-якій ситуації, ми обираємо термін «стандартні», запозичений нами з праць Л. В. Солощук [13, 38–40]. У складі стандартних НЗК, як правило, розрізняють етикетні, церемоніальні жести, що за своєю природою є достатньо лаконічними та статичними.

На відміну від стандартних *ситуативні НЗК* реалізують свою комунікативну настанову лише за умови їх осмислення в певному контексті. Правильне розуміння таких НЗК можливе лише за умови розгляду сукупності показників ситуації, у якій вони існують, – специфіки їх виконання та характеристики самого персонажа, який його застосовує.

Іншим критерієм, за яким поділяють НЗК у запропонованій класифікації, є *ступінь їх загальнокультурної значущості*. Л. В. Солощук [13, 41] зазначає, що, оскільки невербальну комунікацію можна визначити як соціально зумовлений засіб організації засвоєних індивідом НЗК, перетворених на індивідуальну, конкретно-чуттєву форму дій і вчинків, що мають місце в певному культурному соціумі, НЗК можна схарактеризувати як трирівневе утворення, у якому відображений його універсальний, етноспецифічний та індивідуально означений характер. Так, на початку, використовуючи будь-який жест, людина дотримується загальноприйнятих правил його використання. Пізніше, набуваючи досвіду, вона відходить від загальноприйнятого зразка й ускладнює або індивідуалізує НЗК, додаючи до них щось своє, формуючи власний стиль (рис. 1) [13, 25–26].

Отже, виходячи з вищезазначеного, ми виділили *універсальні, національно-специфічні (етноспецифічні) та індивідуально визначені (авторські) НЗК*, при цьому кожна з наступних характеристик може розглядатися не лише як окремий вид НЗК, а і як надбудова над базисом «універсальний» НЗК.

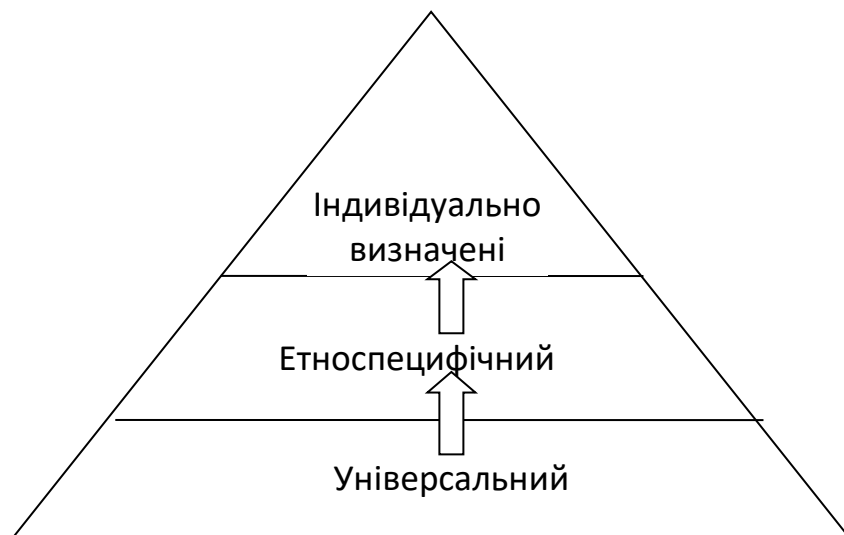

Рис. 1. Модель побудови НЗК за критерієм загальнокультурної значущості (за Л. В. Солощук)

До групи *універсальних НЗК* ми віднесли такі, що мають «глобальний характер» (термін Д. І. Рамішвілі) [2, 24], – типові загальнолюдські жести, міміку, рухи тіла, знакові декоративні елементи, ольфакторні особливості тощо. Приклади таких НЗК можна знайти в художніх творах різних історичних періодів, автори яких є представниками різних культур.

Зважаючи на той факт, що багато науковців не визнають норм універсальної поведінки людини та стверджують, що зрозуміти поведінку людини можливо лише в контексті кожної конкретної культури [15, 71], ми уточнили поняття «універсальні НЗК». Отже, універсальними НЗК ми називаємо такі, що мають однакову фізичну природу продукування й однаково інтерпретуються представниками українського народу, менталітет якого є рідним для студентів, які вивчають англійську мову, а також англійського та американського суспільств як таких, мова і культура яких є цільовими в навчанні.

Опозицію універсальним складають *національно-специфічні (етноспецифічні) НЗК* [6, 37, 49], тобто такі, що є культурно-традиційними для кожного конкретного суспільства [2, 22–24]. Відомо, що на невербальну поведінку людини накладають відбиток соціальні й культурні цінності того чи іншого суспільства, унаслідок чого у сфері невербального вираження комунікативних намірів з'являються зони, які є характерними лише для певної народності й вимагають від іншокультурного комунікативного партнера додаткових знань і вмінь декодувати етноспецифічні НЗК [13, 43].

Зауважимо, що розуміння національно-специфічних НЗК є неможливим без вивчення особливостей культурної специфіки кожної окремої нації. Беручи за основу ступінь незбігу обсягу значень (термін Л. П. Рудакової [11, 78]), виділяємо у групі *національно-специфічних НЗК* такі підгрупи: 1) *національно-специфічні НЗК*, що повністю не збігаються або є відсутніми в рідній для суб'єкта навчання культурі; 2) *національно-специфічні НЗК*, які збігаються лише частково.

Невербальна поведінка учасників спілкування, які є носіями соціально значущих характеристик, регулюється нормами, правилами й стандартами, специфічними для кожної окремої лінгвокультурної спільноти, які не можуть бути використаними для іншої [6, 35–36]. Ігнорування таких правил призводить до негативного результату взаємодії – так званої культурної інтерференції, яку ми трактуємо як порушення системи та норм вживання НЗК (за аналогією з мовними засобами) у процесі їх використання [11, 74]. Знання особливостей національно-специфічних НЗК, а також правил їх розуміння та використання в міжкультурній взаємодії (під якою розуміємо спілкування мовних особистостей, що належать до різних лінгвокультурних спільнот) означає готовність учасників процесу спілкування до діалогу та є умовою успішної міжкультурної комунікації.

Останньою групою, що ми виділили в системі НЗК за ступенем загальнокультурної значущості, є *індивідуально визначені (авторські) НЗК*, адекватне розуміння яких потребує додаткових детальних знань як про біографію автора твору, так і про його наміри стосовно використання того чи іншого виду НЗК у конкретному контексті. НЗК, репрезентовані у цій групі, є абсолютно новими, вигаданими автором твору.

Таким чином, аналіз наукових джерел із проблем невербальної комунікації дозволив сформулювати загальний перелік труднощів формування ЛСК у процесі читання англомовних творів, серед яких труднощі: 1) множинності видового складу НЗК; 2) специфічності значення; 3) контекстуальної відповідності НЗК, а, отже, створити методичну типологію НЗК (табл. 3).

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, зробимо висновок, що наведена методична типологія НЗК є основою для розроблення методики формування в майбутніх філологів ЛСК у процесі читання англомовних творів.

Перспективами дослідження ми вбачаємо конкретизацію труднощів навчання студентів мовних вищих навчальних закладів розуміння кожного конкретного типу НЗК та специфіки їх вербального відображення в тексті.

Методична типологія невербальних засобів комунікації для формування в майбутніх філологів ЛСК у процесі англомовного читання

Труднощі навчання розуміння НЗК в АХТ	Типи НЗК
1 Множинність видового складу	1 Кінесичні
	2 Проксемічні
	3 Просодичні
	4 Знакові декоративні елементи
	5. Ольфакторні (нюхові) характеристики
2 Специфічність значення	1 Універсальні
	2 Національно-специфічні
	3 Індивідуально визначені
3 Контекстуальна відповідність	1 Стандартні
	2 Ситуативні

ЛІТЕРАТУРА

1. Верещагин Е. М. Язык и культура. Три лингвострановедческие концепции : лексического фона, рече-поведенческих тактик и сапиентемы / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М. : «Индрик», 2005. – 1040 с.
2. Горелов И. Н. Невербальные компоненты коммуникации / И. Н. Горелов. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 112 с.
3. Киселюк Н. П. Вербальні та невербальні засоби актуалізації емоційного стану радості в художньому дискурсі (на матеріалі англомовної прози ХХ–ХХІ століть : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Наталія Павлівна Киселюк. – К., 2009. – 20 с.
4. Клаутова О. Ю. Жест в древнерусской литературе и иконописи XI–XIII вв. К постановке вопроса / О. Ю. Клаутова // Труды Отдела древнерусской литературы. – 1993. – Вып. 46. – С. 256–269.
5. Колшанский Г. В. Паралингвистика / Г. В. Колшанский. – М. : КомКнига, 2005. – 96 с.
6. Коццолино М. Невербальная коммуникация. Теории, функции, язык и знак / М. Коццолино. – Х. : Изд-во «Гуманитарный центр», 2009. – 248 с.
7. Крейдлин Г. Е. Невербальная семиотика : Язык тела и естественный язык / Г. Е. Крейдлин. – М. : Новое литературное обозрение, 2002. – 592 с.
8. Кубрякова Е. С. Язык и знание. На пути получения знаний о языке : части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. С. Кубрякова – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
9. Наварро Д. Я вижу, о чём вы думаете / Д. Наварро, М. Карлинс. – Минск : Попурри, 2012. – 336 с.
10. Плахотников А. С. Фразеосемантическое поле невербального общения : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филолог. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Алексей Сергеевич Плахотников. – М., 2012. – 25 с.
11. Рудакова Л. П. Навчання студентів розуміння соціокультурної інформації при читанні англомовної художньої літератури у вищих мовних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Рудакова Людмила Пилипівна. – К., 2004. – 141 с.

12. Серякова И. И. Соматикон англоязычных дискурсивных практик : дис. ... доктора филолог. Наук : 10.02.04, 10.02.15 / Серякова Ирина Ивановна. – К., 2012. – 441 с.
13. Солощук Л. В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англомовному дискурсі / Л. В. Солощук. – Харків : Константа, 2006. – 300 с.
14. Солощук Л. В. Взаємодія вербальних і невербальних компонентів комунікації у сучасному англомовному дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора филолог. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Людмила Василівна Солощук. – К., 2009. – 40 с.
15. Тер-Минасова С. Г. Война и мир языков и культур / С. Г. Тер-Минасова. – М. : Слово/Slovo, 2008. – 344 с.
16. Ю Е. Д. Репрезентация невербальных средств коммуникации в современном испанском языке : автореф. дис. ... канд. филолог. наук : 10.02.05 / Елена Дюнеровна Ю. – Иркутск, 2009. – 22 с.
17. Knapp M. L. Nonverbal Communication in Human Interaction / Mark L. Knapp, Judith A. Hall, Terrence G. Horgan. – Boston : Wadsworth Cengage Learning, 2013. – 528 p.
18. Matsumoto D. Nonverbal Communication : Science and Applications / D. Matsumoto, M. G. Frank, H. S. Hwang. – London : SAGE Publications, 2013. – 322 p.
19. Payatos F. Nonverbal Communication Across Disciplines / Fernando Payatos. – USA : John Benjamins B. V., 2002. – 434 p.

РЕЗЮМЕ

Дука М. Типология невербальных средств коммуникации для формирования лингвосоциокультурной компетентности в процессе англоязычного чтения.

Статья посвящена научно-методическим подходам к формированию лингвосоциокультурной компетентности в процессе чтения на английском языке. Проанализированы подходы к определению понятия «невербальные средства коммуникации». Определены основные критерии классификации невербальных средств коммуникации и предложены типологии невербальных средств коммуникации в соответствии с физической природой их продуцирования и в соответствии с их значением. Предложена методическая типология невербальных средств коммуникации для формирования у студентов-филологов лингвосоциокультурной компетентности в процессе чтения на английском языке, которая учитывает трудности формирования лингвосоциокультурной компетентности, связанные с пониманием невербальных средств коммуникации.

Ключевые слова: лингвосоциокультурная компетентность, критерий, невербальные средства коммуникации, типология невербальных средств коммуникации, трудности формирования компетентности

SUMMARY

Duka M. The typology of non-verbal signals in forming of linguosociocultural competence in the process of reading in English.

The article deals with the scientific and methodological basics of forming linguosociocultural competence as a complex and multicomponent phenomenon in the process of teaching reading in English the students of universities who learn English as the target language. The abundance of different definitions of “non-verbal signals” necessitates the analyses of the approaches to defining the notion. Thus the main approaches to defining the notion of “non-verbal signals” have been analyzed. Non-verbal signals have been defined as the meaningful movements of a person, which include gestures, mimics, pantomimics, changes of personal space, distance, particularities of voice and its modulations and such specific static details as clothing, hairdo styles, accessories, jewelry, tattoos, the smell of a person, etc.

The basic criteria of non-verbal signals classification have been singled out. The typologies of non-verbal signals have been introduced. Among them are 1) the typology which is suggested in accordance to the physical nature of producing the non-verbal signals and 2) the typology which is suggested in accordance to the meaning of non-verbal signals. The typology which is based upon physical nature of producing of non-verbal signals includes body language, distance and physical appearance, voice, touch, the use of time, eye contact and the actions of looking while talking and listening, frequency of glances, patterns of fixation, pupil dilation, and blink rate. The typology which is based upon the meaning of non-verbal signals accounts that context non-verbal signals are found within (standard non-verbal signals and situational non-verbal signals) and the degree of universality of their meaning (universal, national-biased, individual/author's non-verbal signals). The methodological typology of non-verbal signals in forming linguosociocultural competence in the process of reading in English, which embraces and accounts the difficulties of forming of linguocultural competence connected with the interpreting and understanding non-verbal signals has been specified. Thus the difficulties of forming of linguocultural competence connected with the interpreting and understanding non-verbal signals are influenced by the abundance of various types of non-verbal signals, their specific universal/nationally-biased/individual meaning, and also their contextual meaning.

Key words: *linguosociocultural competence, criterion, non-verbal signals, typology of non-verbal signals, difficulties of forming of linguocultural competence*

УДК 371.134-057.875:373.3

Ганна Дядченко, Анастасія Білокур
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ПИТАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті висвітлено погляди сучасних науковців на проблему професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, зумовлену розбіжностями між настановою на гуманізацію стосунків «учитель – учень» і рівнем готовності майбутніх педагогів до встановлення гуманістичних відносин із учнями. Метою авторів є з'ясування професійної спрямованості студентів педагогічного ВНЗ до майбутньої професії. Автори дійшли висновку щодо розуміння науковцями поняття готовності майбутніх учителів до виконання професійних обов'язків як цілісного полікомпонентного утворення, характеристиками якого є потреба студентів у педагогічній рефлексії, а також опанування ними технологією навчання й гуманістичного виховання молодших школярів.

Ключові слова: *професійна підготовка, професійна спрямованість, готовність майбутніх учителів, педагогічна діяльність, гуманізм, гуманістичне виховання, гуманістичні відносини.*

Постановка проблеми. Докорінні зміни в розвитку українського суспільства початку ХХІ століття зумовили трансформації в змісті сучасної освіти, у тому числі початкової, що, у свою чергу, вплинуло на зміст професійної підготовки вчителів початкової школи. В умовах епохи глобальних перетворень українське суспільство постало перед суперечністю між наявним рівнем готовності випускників вищих педагогічних навчальних закладів до професійної діяльності й потребами національної школи у